

KS. JAN SZLAGA

TYPY GENEALOGII BIBLIJNYCH

Genealogie pojawiają się w Biblii już w najwcześniejszych warstwach literackich, a wzmiankowane są jeszcze w księgach, które zalicza się do najpóźniej powstałych, jak listy pasterskie. W różnych czasach służyły one różnym celom. Dostrzeżenie tych celów pozwala zaliczyć genealogie biblijne do gatunku literackiego pełniącego ważną funkcję teologiczną.

Charakterystyczne dla wielu ludów starożytnych, jak Egipt, Babilonia, Grecja czy Rzym, zainteresowanie genealogiami, służące gromadzeniu dowodów przynależności do tego samego narodu i do określonej struktury politycznej, w Starym Testamencie stanowiło nadto dowód wybraństwa Izraela i przynależności do tej samej religijnej wspólnoty przymierza z Jahwe.

Genealogie biblijne¹ są zróżnicowane pod względem formy i treści. Ze względu na formę można wyróżnić trzy typy genealogii biblijnych. 1. Genealogia klasyczna jest zwykłym spisem imion, a więc także pokoleń, jak np. w 1 Krn 5, 27-6, 15 czy Rt 4, 18-22. 2. Genealogia rozgałęziona ukazuje prehistoryczne związki pomiędzy poszczególnymi narodami, jak np. Rdz 10. 3. Genealogia zbeletryzowana stanowi znacznie niekiedy rozbudowane opowiadanie o historii poszczególnych pokoleń, jak np. Rdz 11, 10-32. Przykładem takiej rozbudowanej i zbeletryzowanej genealogii są ponadto w Rdz opowiadania o dziejach kolejnych potomków Abrahama.

Ze względu na treść, a ta określa przede wszystkim cel przedstawionego rodowodu, można wyróżnić także trzy typy genealogii biblijnych. 1. Genealogie etniczne, które przeważają w Pięcioksięgu, zawierają podstawowe wiadomości z geografii i ukazują genezę poszczególnych narodów, konstruowane zaś były na podstawie popularnej ludowej interpretacji historii. Te genealogie w tradycji jahwistycznej podkreślają szczególne miejsce Izraela wśród narodów ościennych (np. Rdz 4, 17-22; 22, 20-24; 25, 1-6), natomiast w tradycji kapłańskiej ukazują związek Izraela z epoką

¹ Z bogatej bibliografii na ten temat zob. przede wszystkim: F. H. Colson *Myths and Genealogies*. JTS 19:1918 s. 265-271; G. Kittel, *Die Genealogien der Pastoralbriefe*. ZNW 20:1921 s. 49-69; U. Holzmeister, *Genealogia Sancti Lucae*. VD 23:1943 s. 9-18; L. Ramlot, *Les généalogies bibliques. Un genre littéraire oriental*. BeViCh 60:1964 s. 53-70; X. Léon-Dufour, *Libro della genesi di Gesù Cristo*. RiBl 13:1965 s. 223-227; M. D. Johnson, *The Purpose of the Biblical Genealogies with Special References to the Setting of the Genealogies of Jesus*. London 1969; R. E. Brown, *The Birth of the Messiah*. New York 1977; J. Łach, *Ze studiów nad teologią ewangelii dzieciństwa Jezusa*. W: *Studia z biblistyki*. T. 1. Warszawa 1978 s. 155-325; F. Schnider, W. Stenger, *Die Frauen im Stammbaum Jesu nach Mattäus. Strukturelle Beobachtungen zu Mt 1, 1-17*. BZ 23:1979 s. 187-196; H. G. M. Williamson, *Sources and Redaction in the Chronicler's Genealogy of Judah*, JBL 98:1979 s. 351-359; J. D. Quinn, *Is Rachab in Mt 1, 5 Rahab of Jericho?* Bb 62:1981 s. 225-228; R. E. Brown, *Rachab in Mt 1, 5 Probably is Rahab of Jericho*. Bb 63:1982 s. 79-80.

patriarchów Starego Testamentu i z epoką Wyjścia. Akcentują one również religijną i kulturową odrębność Izraela i jego dziejową misję; służą one także schematycznemu dzieleniu historii Izraela na poszczególne epoki, w których, w każdej z osobna i w każdej inaczej, realizuje się Boża ekonomia zbawienia (np. Rdz 5, 1-32; 6, 9-10; 11, 10-26; 25, 12-16; 36, 1-6. 9-43; Lb 3, 1-3; 26, 5-51; Wj 6, 14-26). 2. Genealogie biograficzne, włączone w opowiadania o najwybitniejszych postaciach historii Izraela, jak Mojżesz, Aaron, Samuel, Dawid, wskazują na ich związek jeszcze z epoką nomadyczną, a więc na związek z najdawniejszą historią Izraela. 3. Genealogie jurydyczne, zawarte w Ezd i Ne, miały stanowić podstawę orzekania o przynależności do narodu wybranego repatriantów z Babilonii po zakończeniu niewoli babilońskiej. W sposób szczególny dotyczyło to kapłanów i lewitów, z których wielu, nie mogąc się właśnie wykazać wymaganym przez Prawo Mojżeszowe rodowodem, uznano za nieczystych i wykluczono z kapłaństwa (Ezd 1, 59-63; Ne 7,5. 61-65). W okresie późnego judaizmu te właśnie idee rozwinięto w Testamentach Dwunastu Patriarchów i w Księdze Jubileuszów, ukazując nieprzemijające wartości religii starotestamentowej i broniąc ich przed naporem hellenizacji.

Jak z tego przeglądu widać, genealogie biblijne stanowią raczej rodzaj literacki niż dokument historyczny czy archiwalny, choć tych wartości też *a priori* nie wolno wykluczać. Pamiętać trzeba przede wszystkim o tym, że twórcom i redaktorom genealogii biblijnych zależało bardziej na wydobyciu ich sensu teologicznego niż na zgodności z historią, a więc na ukazaniu rzeczywistego i nieprzerwanego następstwa pokoleń.

Dotyczy to także dwóch genealogii Jezusa Chrystusa przekazanych przez Mt 1, 1-17 (w układzie zstępnym) i Łk 3, 23b-38 (w układzie wstępnym). Mateusz zestawiał wybiórczo trzy razy po czternaście pokoleń od Abrahama poprzez Dawida i czas niewoli babilońskiej do Chrystusa. Pod względem formy jest to genealogia klasyczna, a ze względu na treść można ją zaliczyć do biograficznej z elementami genealogii etnicznej. Spisem imion umieszczonych na początku swej Ewangelii Mateusz stwierdza, że Chrystus jest ostatecznym ogniwem długiej historii zbawienia. Jego czas jest szczytem obietnic mesjańskich, danych narodowi izraelskiemu w osobach Abrahama i Dawida. Włączając do rodowodu Chrystusa dwie poganki, Rachab i Rut, Mateusz stwierdza, że jest to historia całej ludzkości (uniwersalizm mesjański), której grzech wziął Jezus na siebie. Wymowę tego podkreśla ponadto wyliczenie w rodowodzie Jezusa ludzi okrytych niesławą, jak Tamar, Batszeba, Manasses i Amon (w Mt — Amos).

Do tego samego typu genealogii należy zaliczyć rodowód Jezusa z Ewangelii Łukasza, umieszczony na początku opowiadania o działalności publicznej Mesjasza. Ta genealogia obejmuje 77 imion, przy czym większość z nich nie pokrywa się z danymi z genealogii Mt, i wiedzie od Józefa, męża Maryi, poprzez Zorobabela, Dawida, Abrahama do Adama — „syna Bożego”. Ponieważ genealogia ta powstała w środowisku hellenistycznym, należało w niej historię narodu wybranego ukazać jako część historii całej ludzkości. Dlatego ewangelista doprowadził historię Mesjasza do Adama i do samego Stwórcy. Chrystus został ukazany jako drugi Adam (również uniwersalizm mesjański; por. Rz 5, 14-21 i Kor 15, 22. 45-49), który zaczyna historię nowego, dwunastego pokolenia, o ile liczbę 77 odczyta się jako wskazanie na niepełny i domagający się dopełnienia dwunastym pokoleniem szereg jedenastu pokoleń, z których każde ma swoją zamkniętą historię (7 oznacza szereg skończony). Uniwersalizm mesjański Łukaszewej genealogii Jezusa znajduje także potwierdzenie w innej interpretacji, opartej na paraleli z 4 Ezd 11-12, gdzie historia świata została

podzielona na 12 tygodni; Jezus rodzi się pod koniec 11 tygodnia (11 × 7) i zaczyna tydzień dwunasty, ostatni, czyli mesjański².

W listach pasterskich 1 Tm 1, 4; Tt 3, 9) zajmowanie się genealogiami zostało uznane za jeden z przejawów błędnowierstwa w pierwotnym chrześcijaństwie. Autorowi listów chodziło zapewne o przestrożę przed tworzeniem spekulacji genealogicznych, opartych na legendarnych szczegółach z życia znanych postaci historycznych, praktykowane zwłaszcza w środowiskach zhellenizowanych Żydów, które przenikało także do środowisk chrześcijańskich, przesłaniając bądź wypaczając podstawowe zasady „zdrowej nauki” (1 Tm 1, 3-7.10; 2 Tm 4, 3; Tt 1, 9; 2, 11)³. Można przypuszczać, że jest to swoista kontynuacja genealogii jurydycznych, tak jednak zniekształcona, że stała się naganna.

² Por. W. Grundmann, *Das Evangelium nach Lukas*. Berlin 1964 s. 111. Zob. też L. Sabourin, *Il Vangelo di Matteo. Teologia e esegesi*. Roma 1976 s. 187-202.

³ Zob. J. Stępień, *Listy do Tesaloniczan i Pasterskie*. Poznań 1979 s. 298-302.